

Nova salut mental per al Principat

El tractament de la salut mental dels catalans afronta un procés de reconversió que suposa una inversió de 45 milions d'euros. Es basa en la concertació d'empreses privades amb la Generalitat de Catalunya. Empreses que l'administració preveu que en un futur es fusionin per simplificar-ne la gestió. Però continuen faltant places.

“Integra't, no t'exclouis...”

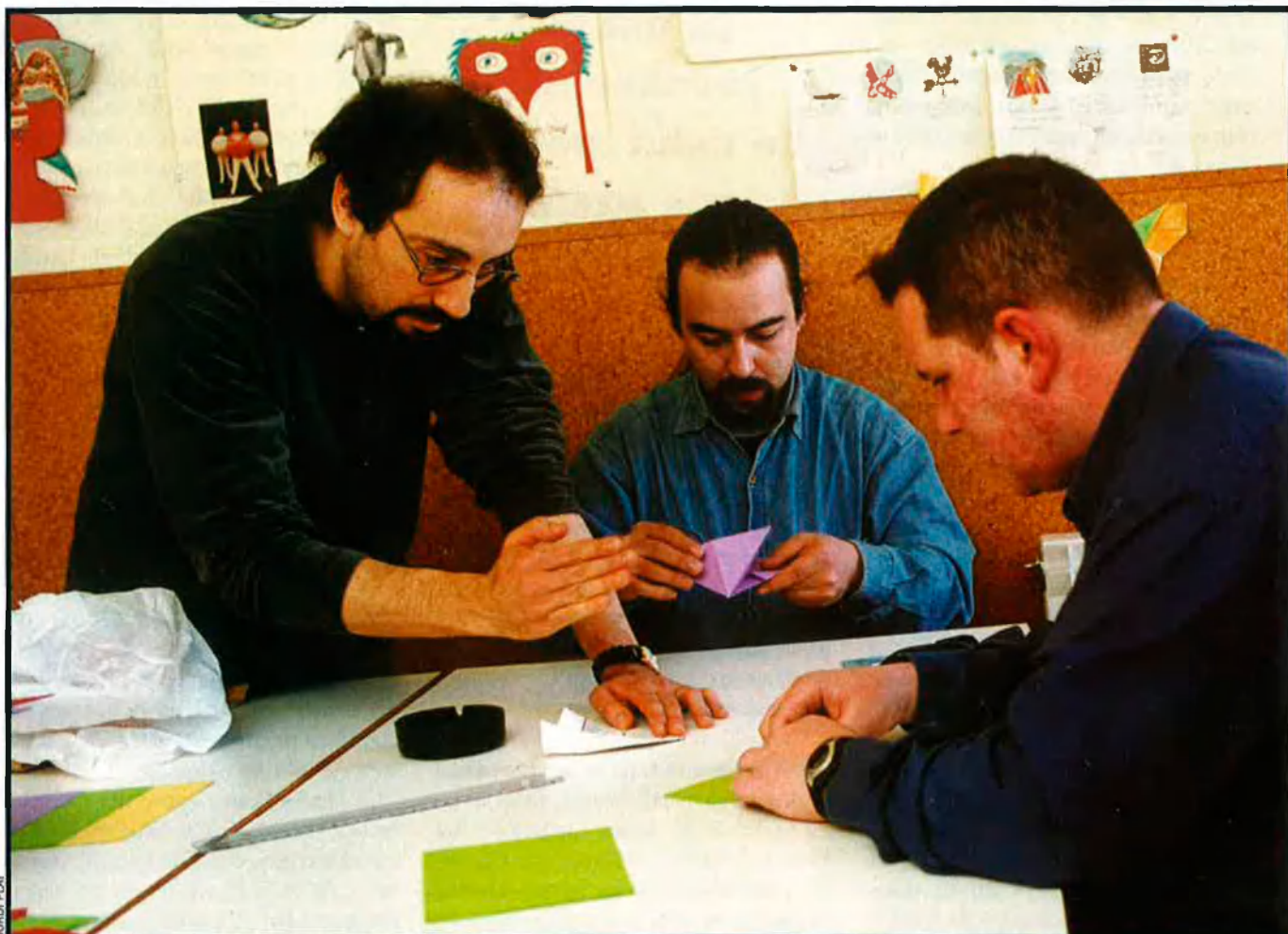
Integra't, no t'exclouis.”

Aquest és l'esperit que es recull en el “Pla de reordenació dels serveis d'atenció psiquiàtrica i salut mental de Catalunya”, que té com un dels principals objectius la “desinstitucionalització” dels malalts –treure'ls dels centres psiquiàtrics– i una assistència psiquiàtrica que pugui afavorir la inserció a la comunitat. El procés de reordenació s'inicià arran de l'acord signat l'any 1999 entre la Generalitat catalana i els representants dels hospitals psiquiàtrics de Catalunya, les patronals del sector –com ara el Consorci Hospitalari de Catalunya i la Unió Catalana d'Hospitals–, i les associacions de proveïdors amb presència en l'àmbit de la salut mental. Ha de finalitzar el 2005 i representa una inversió de 43,3 milions d'euros.

Aquesta xarxa pública catalana de salut mental per a persones amb trastorns mentals severos –entre els quals hi ha afectats d'esquizofrènia, de trastorns bipolars o depressius greus– es basa en la concertació per part de la Generalitat amb proveïdors diversos hereus de la iniciativa social en el sector de la salut mental: institucions eclesiaístiques o laiques, entitats no lucratives i ajuntaments. A aquestes institucions se'ls encarrega la gestió de diversos serveis: places de llits, centres salut mental, centres de dia, pisos i residències, per donar més qualitat de vida i possibilitats de rehabilitació i normalització al malalt. El model té en l'actualitat 66 entitats proveïdores concertades amb l'administració sanitària i es considera la iniciativa més positiva possible des dels punts de vista terapèutic i econòmic.

El model obligarà les empreses privades a unir-se, un aspecte que l'administració catalana contempla amb aprovació, malgrat els conflictes que pugui crear. Segons el doctor Ballester, gerent d'Atenció Psiquiàtrica i Salut Mental de l'Àrea Sanitària administrativa, “cal satisfer la demanda creixent de les necessitats sanitàries en salut mental, i la capacitat de resposta dels dispositius sanitaris està massa disgregada. Per lluitar contra això, són necessàries les aliances estratègiques”. Ballester opina que s'ha de seguir creixent, perquè la demanda és elevada, però s'ha de fer un esforç per concentrar i complementar l'oferta. Li agradaria que d'aquí a deu anys es pogués parlar només d'una trentena d'empreses fortes en el sector, per disminuir la complexitat de la gestió.

Ballester recorda que els acords afecten institucions com el Grup Pere Mata, l'Institut d'Assistència Sanitària-Hospital Psiquiàtric de Salt, o el Complex Assistencial en Salut Mental Benito Menni (Sant Boi de Llobregat), entre altres centres. Per a la resta d'establiments de salut mental, el Servei Català de la Salut efectuarà un pla d'inversions. La creació de noves unitats com la del Servei d'Urgències Psiquiàtriques i Unitat d'Aguts de Granollers és paradigma, segons Ballester, d'aquest pla de reordenació de la salut mental a Catalunya. Aquesta acció s'ha dut a terme mitjançant una aliança estratègica entre l'entitat Benito Menni i la Fundació Hospital Asil de Granollers i desplegarà l'oferta de serveis comunitaris, com ara un centre de dia. Cal dir que els recursos destinats a l'atenció psiquiàtrica i de salut mental a Catalunya l'any 2000 varen ser de 239 milions d'euros. I encara cal

Els centres psiquiàtrics del Principat treballen amb una percepció molt social del malalt, seguint la doctrina d'inserció comunitària, que promou la col·laboració privada i pública. Ara bé, l'escassetat de recursos és un fet que afecta la voluntat de millora.

afegir-hi la despesa farmacèutica en Salut Mental, que va ser de 204 milions de euros. Els serveis de psiquiatria dels hospitals van atendre l'any 2000 un total de 15.900 pacients.

Els orígens. Per entendre aquest model cal fer un salt enrere. El doctor Josep Fàbregas, director del Centre Psicoteràpia Barcelona (CPB) Salut Mental, pot oferir una visió tant dels canvis dels serveis que promou com dels canvis generals del sector. Fàbregas, a mitjan anys 70 i conjuntament amb un grup de professionals, es va començar a interessar per introduir canvis als hospitals psiquiàtrics catalans, que aleshores estaven a anys llum dels plantejaments assistencials de la resta d'Europa. Aleshores, el doctor Fàbregas treballava a l'Hospital Clínic de Barcelona, al costat del seu mestre Ramon Sarró,

que li havia transmès la passió per la psiquiatria: "De fet, en aquells moments semblava que els malalts mentals interessaven més com a subjectes d'investigació que d'assistència."

Europa vivia un moment de transformacions. Es parlava del trasbalsament de l'estructura burgesa i tradicional; es qüestionava l'ensenyament, l'autoritat i també la institució psiquiàtrica i el concepte de malaltia mental. "El que més es va posar en qüestió va ser la idea d'allunyar les persones amb problemes de salut mental de les ciutats per protegir la societat d'aquests pacients", recorda Fàbregas. "Els manicomis tradicionals –continua Fàbregas– es van consolidar als segles XVII i XIX com un avenç. Es tractava de crear una petita ciutat que reproduís l'entorn social, un lloc on els pacients poguessin viure amb l'espe-

rança de reintegrar-se algun dia." "Això –afegeix– que va ser una idea filantròpica, es va anar pervertint amb el temps. Les administracions van deixar de subvencionar-los tant com abans, la gent no es curava i cada vegada hi havia menys recursos. La guerra del 36 tampoc no hi va ajudar gens, perquè els que menys reben quan hi ha problemes són els que tenen menys possibilitat de queixar-se, és a dir, els malalts mentals."

En aquells anys 70, el que semblava necessari era fer que els malalts sortiren del recinte psiquiàtric. Això, acompanyat del fet de donar molta importància al tractament psicològic i al context familiar i social. No seria, però, fins a principis dels 80, que Josep Fàbregas i uns companys van fundar el primer hospital de dia català, agrupats sota una societat sense ànim de lucre, el CPB. És des de

1983 que neix definitivament la Fundació CPB Salut Mental, que supervisa i tutela els equipaments engegats amb els anys. Avui, a més a més, ha creat un club social i una residència al centre de Barcelona.

En aquests moments, el grup CPB Salut Mental disposa a Barcelona de l'Hospital de Dia Llúria i l'Hospital de Dia Palou, amb 45 llits a cadascun. També disposa de la Comunitat Terapèutica Llúria, el Centre de Dia Dreta de l'Eixample i el Centre de Salut Mental Dreta de l'Eixample. Tots ells estan concertats amb el Servei Català de la Salut. I el doctor Fàbregas pensa en un servei de suport a domicili.

Costos elevats. L'actual model de sanitat català, pel que fa a la salut mental, implica que, avui dia, algú amb una malaltia mental ja no hagi de quedar-se sempre en els hospitals monogràfics. De totes maneres, els costos són elevats. Les entitats com el CPB que compleixin totes les condicions es podran inscriure en el Registre de Benestar Social i sol·licitar de l'Institut Català de Serveis Socials (ICASS) la concertació de les places. Però tot el cost és seu. Els usuaris d'aquests serveis hauran de sol·licitar un ajut al mateix ICASS.

Un altre cas modèlic en aquest sentit és l'entitat Septimània, que el 1984 va començar a treballar, de forma privada, amb un centre de dia per a malalts mentals a l'Eixample de Barcelona. Als voltants del 1992 van contractar els seus serveis perquè donés l'assistència d'una forma concertada, és a dir, com a proveïdora del Servei Català de la Salut, a qui en l'actualitat factura els serveis. I això té a veure amb un fet: el tancament dels grans psiquiàtrics de les diputacions catalanes i la nova ubicació de les persones residents en centres inserits en la comunitat.

Als anys 90, el Departament de Sanitat i Seguretat Social va subrogar la gestió dels centres concertats a la Diputació de Barcelona, i es varen rebre els traspàs de competències en matèria de salut mental de les diputacions de Girona, Lleida i Tarragona. És aquí on s'inicia la renovació actual de l'atenció psiquiàtrica i salut mental a Catalunya.

El pla de reconversió de salut mental canvia exclusió per integració

En aquest moment Septimània gestiona tres centres de dia. I sis pisos terapèutics a la ciutat de Barcelona, conjuntament amb la Fundació Malalts Mentals de Catalunya, la qual en realitza la gestió administrativa. Del preu de servei fixat per l'ICASS en paguen una part el malalt i la família, si tenen recursos suficients. Si no poden pagar, el Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya paga la diferència o la seva totalitat.

Les fundacions. Hi ha un altre model de suport al malalt mental. És el basat en la presència de les fundacions. La Fundació Malalts Mentals de Catalunya, per exemple, té per missió millorar la qualitat de vida dels malalts mentals, la defensa dels seus drets i la promoció de la seva autonomia personal. S'encarrega, entre d'altres, del servei de tutela, curatela, defensa judicial i administració de béns de persones que estan incapacitades totalment o parcialment per regir la seva persona. La Fundació es va constituir el juliol del 1992, per iniciativa de l'Associació de Familiars de Malalts Mentals de Catalunya, i exerceixen 123 càrrecs tutelars.

Però una cosa és la malaltia i una altra la incapacitació, que no ha de ser una mesura generalitzada perquè implica pèrdua de drets civils. Aquesta mesura tan sols ha de servir per a millorar la qualitat de vida de les persones fins al punt que puguin recuperar la seva capacitat civil. Quan els jutges prenen aquesta decisió han de tenir en compte l'evolució de la persona tant pel que fa al seu diagnòstic com a criteris clínics. Anna Grau, gerent de l'esmentada fundació, pensa que l'actual model de salut català és positiu per la seva eficiència.

Per a Grau, malgrat els avenços que hi ha hagut en aquest sentit, els recursos sanitaris i socials han d'avançar més encara. La seva fundació tutela de la mateixa manera una persona sense recursos econòmics com una persona que en tingui recursos. La fundació entén que, en aquesta tasca, a més de l'administració pública, hi han de col·laborar tant els usuaris com els familiars. La Generalitat, creu la gerent, hauria de facilitar que totes les persones poguessin accedir al recurs corresponent. I pensa que l'administració hauria de pagar la part més important —o el total— del servei. Grau també demana als familiars que sol·licitin els serveis de la fundació que "mantinguin la relació amb els malalts i que donin l'estimació de pares i germans: això és el que mai no podrà donar la fundació". Alhora espera que hi col·laborin econòmicament: "Es necessari que la societat prengui consciència de la tasca realitzada, de manera que tots els ciutadans puguin gaudir tant dels drets com complir les obligacions."

La Fundació que encapçala Grau ha fet una tasca de divulgació d'aquest model concertat i, des d'un inici, ha demanat a l'ICASS el cobrament pel servei realitzat, així com poder contractar els serveis de forma similar al dels proveïdors del Servei Català de la Salut. I és que el cost de la tutela és elevat, malgrat que una part estigui subvencionada per l'administració.

Segons Anna Grau, aquest model concertat funcionarà si cadascú assumeix les seves obligacions: "El que hem d'entendre tots plegats és que hi hem de posar alguna cosa. Abans es pensava a Catalunya que els no acceptats per la societat havien d'anar als 'manicomis'. Avui dia tots hem d'assumir que les persones han de poder utilitzar els recursos públics, però també hem d'entendre que tots hem de posar-hi de la nostra part, si volem que la rehabilitació dels malalts mentals sigui completa." Grau insisteix a dir que, quan es tracta de drets civils, no se'n pot excloure les persones amb problemes mentals: "Tota la societat les ha de tractar com a ciutadans de ple dret", conclou.

Jordi Marlet